

beide, skulde kunne drives tomhændede bort fra de Jorder, de hidtil have havt i Brug, eller nødes til at søge at holde sig paa disse under saadanne trykkende og byrdefulde Vilkaar, som dog tilsidst vilde føre til deres Forarmelse og Undertrykkelse." (Afbrydelse af Klein). Jeg skal ikke læse Mere op, end hvad jeg finder nødvendigt. Han ender denne Udvikling med at sige, at der formeentlig nu „er kommet et Tidspunkt, da det ikke blot lader sig retfærdiggjøre, men hvor Retfærdighed endog fordrer, at Staten atter alvorligen griber ind i Ordningen af de med Hensyn til Fæstegodsset bestaaende Forhold." Saa siger han endvidere, at, naar man skulde beholde Fæsteforholdet, saa vilde det være nødvendigt, at den nye Lovgivning „maatte gaae ud paa en videre Udvikling eller Uddannelse af Bestemmelserne om Fæstegodsset og navnlig paa yderligere Indskrænkninger i Godseierens Raadighed over dette Gods." Han foretrækker imidlertid naturligtvis, at Fæstegodsset skal blive afløst, hvilket vi jo ogsaa Alle have været enige om lige indtil sidste Samling, da det syntes ikke længere at betragtes som Noget, der vel kunde tænkes paa. Dette var to Autoriteter, som bestemt vise, at dette Forhold er saaledes, at til enhver Tid under forandrede Omstændigheder maa Staten fremdeles gribe ind og regulere Forholdet saaledes, at Fæstegodsset bliver opretholdt, saaledes at det kan være til Bondestandens Brug, og at denne kan være vel holden og tjent dermed. Men jeg skal endvidere, naaget det ærede Medlem for Alborg Amts 2den Valgfreds (Klein) ikke holder deraf, meddele noget Yderligere. Jeg har i Haanden en Betænkning, som i forrige Session blev afgiven i Landsthinget, og hvori Lehmann (Afbrydelse) . . . Maa jeg bede mig fritaget for Afbrydelse! Lehmann siger her, at hvad der var foreslaaet fra Fleertallets Side, syntes ham at være en „Fornægtelse af den ganske særegne Myndighed over Bondejorden, som Staten altid har udøvet, og som for Tiden finder sit Udtryk i det omfattende og indgribende System af Paabud og Forbud, hvis Retsgyldighed nu ikke længer bestrides af Noget". Han udvikler dette videre, idet han siger, at, han antager, „at den gamle dybt indgribende Forfjel mellem Hoved-

gaardsjord og Bondejord først da kan ophæves uden Fare, naar al Bondejord fuldstændig er gaaet over i Selveje." Han siger endvidere, at „det er vor hele Landholovgivnings Grundsaetning, at den Bondebefolkning, som i sin Tid endog ved Lovens Dvang var „stavnshunden til Godset og skyldte Hørlighed og Lydighed til den „Jordrot", som over samme udøvede en stor Deel af den Myndighed, som efter Nutidens Begreber tilkommer Staten ogsaa nu, efterat baade Indfæstning og Landgilde til Godseierens Fordeel er overladt til fri Overenskomst, skal finde sin Subsistens paa Godserne paa taalelige Vilkaar". Desuden anfører han Noget her, som jeg sætter særdeles Priis paa. Han siger nemlig, at det „er begrundet i en ældgammel Sædvane, at, naar den sidste Fæsters Efterladte have Midler til enten at fæste eller at kjøbe, da have de Adkomst til at erholde Stedet paa billigere Vilkaar end Fremmede. Denne Traditton er saa stærk, at den ikke blot lever i Bondestandens Retssbevidsthed, men ogsaa respecteres og udøves af Godseierne, og det selv af saadanne, i hvis Forhold der ikke er Spor af sentimentale eller patriarchalfe Følelser; den er i den Grad gaaet over i vore Sæder, at den Godseier, som vilde see bort fra dette Hensyn, vilde finde Misbilligtelse baade i sin egen Bevidsthed og i Andres Dndomme. Men Sædvanen er et godt Grundlag for den skrevne Ret; og skal Forholdet ordnes ved Lov, saa bør Loven paahyde, hvad en forstandig og retfindig Mand vilde gjøre ogsaa uden Lovens Dvang." Dette er Lehmanns Udtalelse netop om denne sædvansmæssige Ret, som her er omtalt, og om, hvorledes han mener, Forholdet skal ordnes, naar det gaaer over til at blive en Retstighedsfag; og det er dette, hvorpaa to af mine Forslag gaae ud. Han sagde under Forhandlingerne i Landsthinget, at, hvis man spurgte ham, om han vilde erkjende, at Godseieren eiede det til hans Gods hørende Bondergods saa vilde han svare: Ja, og at, hvis man spurgte ham, om han anerkjendte en Medetendomsret hos Fæsterne, saa vilde han svare: Nei. Derpaa siger han: „Godseierne ere fuldt og frie Eiere af Hovedgaardsjorden; men med Hensyn til Bondejorden gjælder det jo, at